

Запорізький національний університет
Кафедра фізіології, імунології і біохімії
з курсом цивільного захисту та медицини

Навчальна дисципліна «Анатомія людини»

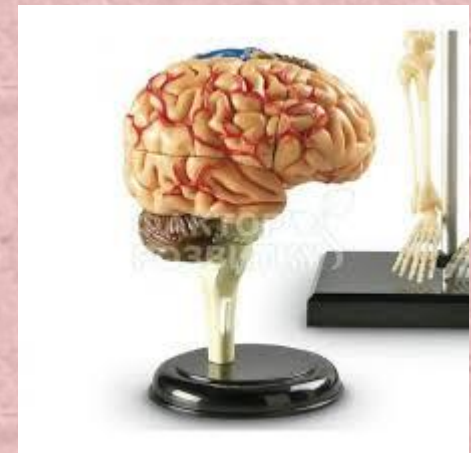
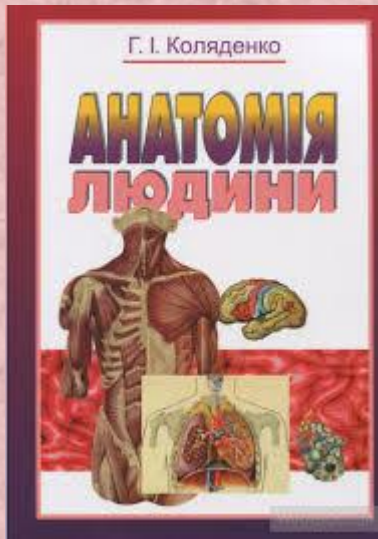
Викладач курсу – доцент
Григорова Н.В.

м. Запоріжжя
2024 рік

ВСТУП

Сучасна анатомія людини — це біологічна наука, яка вивчає форму і будову тіла людний, що зумовлені функцією і морфофункціональними змінами, які відбуваються в часі (історичний процес, індивідуальний розвиток), просторі (в різних регіонах земної кулі) та під впливом різних чинників (клімато-географічних, екологічних, соціальних, генетичних, функціональних).

Одне з центральних місць у сучасній анатомії посідає з'ясування нерівномірності розвитку органів у процесі становлення та еволюції людини, а одночасно історичного формування і функціонального взаємозв'язку різних структур, що визначає цілісність організму.

Значення курсу „Анатомія людини” – розкриття найважливіших загально-біологічних закономірностей будови людського організму, його зв'язки з навколишнім середовищем, тваринним світом, зміцнення діалектичного світогляду студентів, розкриття їхнього мислення. Тому анатомія людини є одною з основних дисциплін на біологічному факультеті. Курс “Анатомія людини” сприяє всебічному природничо-науковому навчанню студентів, які готуються стати викладачами у навчальних закладах III-IV рівнів акредитації.

Знання анатомії потрібно не лише для викладання цього предмета в освітянських навчальних закладах, а й для їх практичного використання, а саме: для контролю за фізичним розвитком дітей, формування їхніх різних особливостей і рухових навичок, уміння обґрунтувати правила особистої гігієни, для організації раціонального харчування, тренування організму, надання першої медичної допомоги, а також дотримання здорового способу життя.

Анатомія є фундаментом для розвитку цілої низки біологічних наук – ембріології, цитології, гістології, антропології, фізіології, порівняльної анатомії, еволюційного вчення, генетики – й тісно пов'язана з ними. Усі названі науки в різний час виникали в надрах анатомічної науки, а пізніше відокремилися від неї як самостійні.

Мета та завдання

Мета курсу «Анатомія людини»: наочне ознайомлення з будовою тіла людини, його органів і систем, вивчення взаємодії форми і функції у філогенетичному та онтогенетичному аспектах. Особливу увагу слід звернути на анатомічні факти, що ілюструють взаємозумовленість структури та функції, залежність їх від зовнішніх умов існування організму як протягом усієї історії виду, так і у відносно короткий термін індивідуального розвитку.

Згідно з вимогами освітньої програми студенти повинні досягти таких **результатів навчання (компетентностей)**:

- вміти знаходити і показувати окремі частини скелета та групи м'язів людини, знати їх структуру та особливості діяльності;
- усвідомлювати значення систем внутрішніх органів людини, з'ясувати їх анатомо-морфологічну характеристику;
- розуміти принципи розвитку, будови і вікових особливостей ендокринних залоз, нервової системи та принцип реалізації нейрогуморальної регуляції функцій;
- знати будову та функції органів чуття (органів зору, слуху, смаку, нюху та шкірного чуття) в світі вчення про аналізатори.

ВИЗНАЧЕННЯ ОСНОВНИХ ПОНЯТЬ:

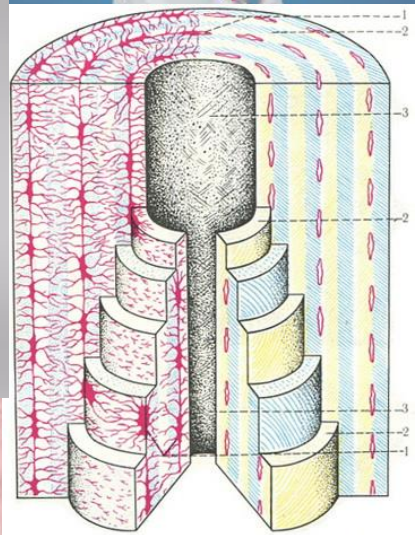
- **Супінації (*supinatio*)** – долонні поверхні вперед верхніми кінцівками вгору. Зворотне положення, тобто коли долонні поверхні назад називається **пронацією (*pronatio*)**
- ***medialis*** – той, що лежить ближче до серединної площини;
- ***lateralis*** – той, що лежить далі до серединної площини, бічний;
- ***anterior*** – передній;
- ***posterior*** – задній;
- ***ventralis*** – черевний;
- ***dorsalis*** – спинний;
- ***internus*** – внутрішній;
- ***externus*** – зовнішній;
- ***dexter*** – правий;
- ***sinister*** – лівий.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1

Загальна остеологія та синдесмологія.

Кістки та з'єднання тулуба

Скелет: будова, функції, частини.

Кістки: хімічний склад, будова, види, розвиток у філо- та онтогенезі.

Основні види з'єднань кісток.

Обов'язкові структури і допоміжні утворення суглоба, класифікація суглобів. Види рухів у суглобах.

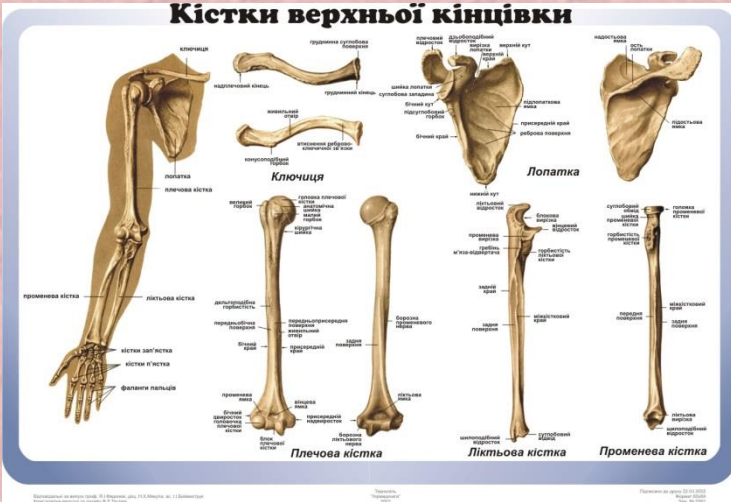
Будова та функції хребетного стовпа.

Будова та з'єднання кісток грудної клітки.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2

Кістки та з'єднання кінцівок

Кістки верхньої кінцівки

Відділи скелета верхньої кінцівки.

Будова кісток пояса верхньої кінцівки.

З'єднання кісток пояса верхньої кінцівки.

Будова плечової кістки.

Будова кісток передпліччя.

Будова кісток кисті.

З'єднання кісток вільної верхньої кінцівки.

Відділи скелета нижньої кінцівки.

Будова кісток пояса нижньої кінцівки.

З'єднання кісток пояса нижньої кінцівки.

Статеві відмінності таза.

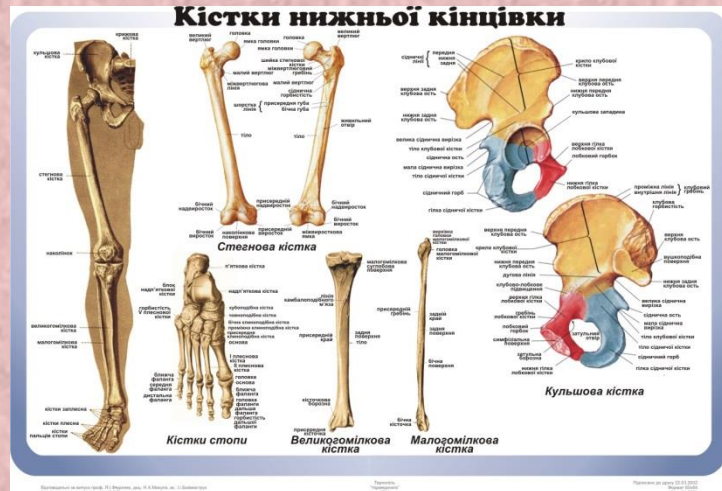
Будова стегнової кістки.

Будова кісток гомілки.

Стопа: її відділи, будова кісток.

З'єднання кісток вільної нижньої кінцівки.

Кістки нижньої кінцівки

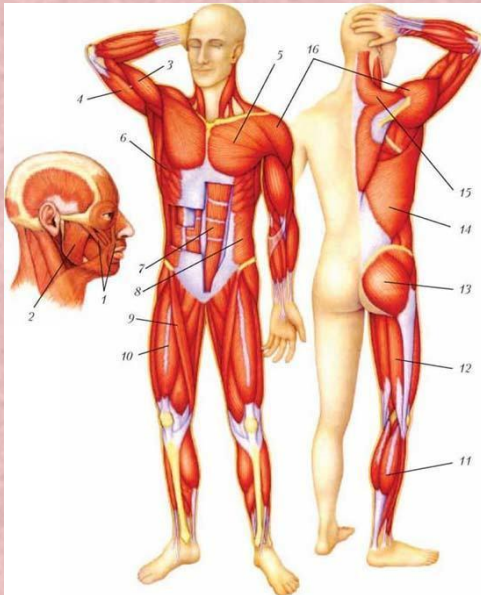
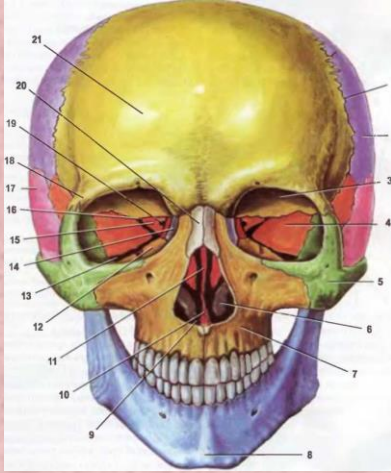

Вікові особливості кісток верхньої та нижньої кінцівок та

їх з'єднань.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3

Краніологія та міологія

Відділи черепа та кістки, які їх складають.

Будова кісток мозкового черепа.

Будова кісток лицевого черепа.

З'єднання кісток черепа. Розвиток черепа, його вікові, індивідуальні та статеві відмінності.

Будова та функції гладеньких м'язів.

Будова та функції посмугованих м'язів, будова їх волокон.

Допоміжні апарати м'язів. Класифікація посмугованих м'язів.

Білі та червоні м'язові волокна.

Сила та спритність м'язів. Анатомічний та фізіологічний поперечники. Важелі I та II роду.

Мімічні та жувальні м'язи.

Поверхневі та глибокі м'язи шиї.

М'язи спини. М'язи грудей. М'язи живота.

Слабо захищені місця черевної стінки.

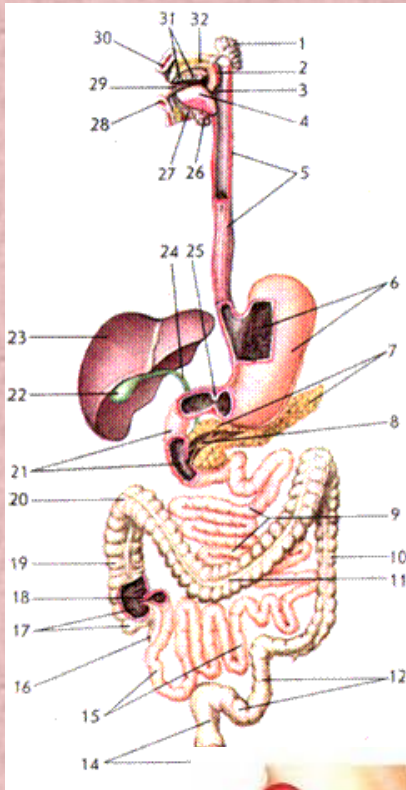
Умови утворення гриж черевної стінки.

Черевний прес, його функція. М'язи верхніх кінцівок.

М'язи нижніх кінцівок.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 4

Травна та дихальна системи

Загальна характеристика органів травлення. Ротова порожнина. Глотка.

Стравохід. Шлунок. Тонка кишка.

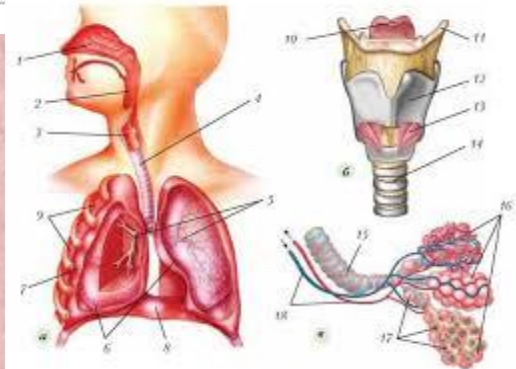
Товста кишка. Підшлункова залоза.

Печінка. Жовчний міхур.

Загальна характеристика органів дихання. Носова порожнина.

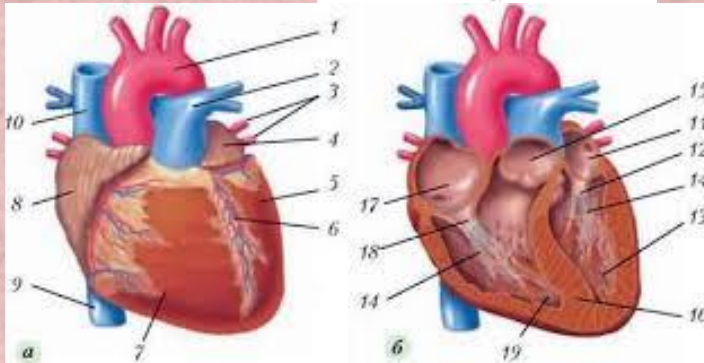
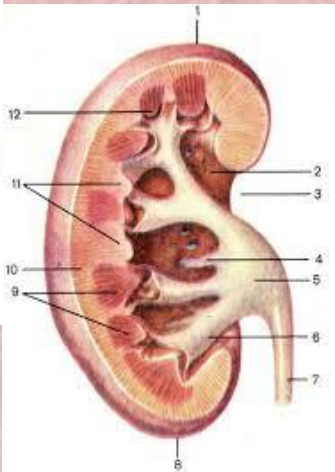
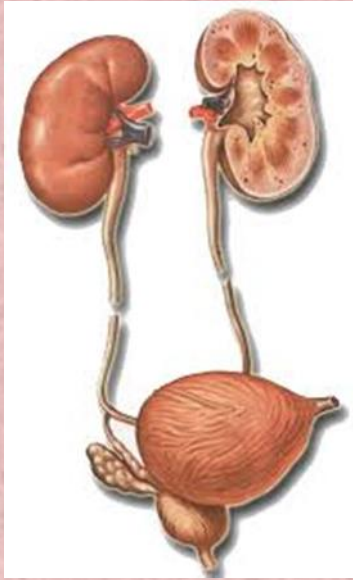
Гортань. Трахея та бронхи. Легені.

Плевра. Середостіння.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 5

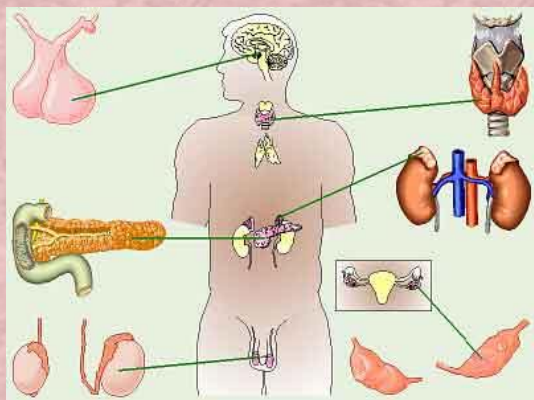
Сечостатевий апарат і серцево-судинна система

Будова та кровопостачання нирок.
Будова сечовивідних шляхів.
Будова чоловічих статевих органів.
Будова жіночих статевих органів.
Будова серця. Провідна серцева система.
Кровоносні судини: класифікація,
будова, їхні іннервація та
кровопостачання. Поняття про кола
кровообігу. Судини малого кола
кровообігу. Артерії великого кола
кровообігу: висхідна частина аорти.
Дуга аорти та її гілки.
Грудна частина аорти та її гілки.
Черевна частина аорти та її гілки.
Системи порожнистих вен.
Система ворітної вени.

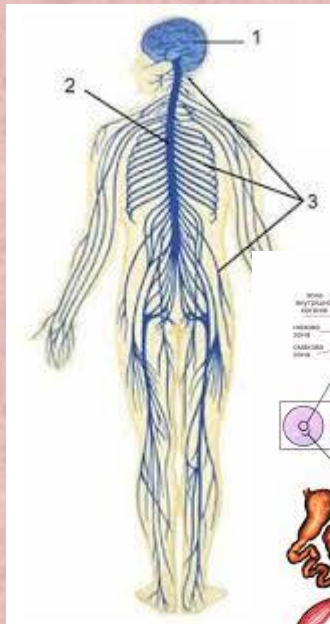
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 6

Системи нейрогуморальної регуляції функцій та аналізатори

Загальна характеристика ендокринних залоз.

Гіпофіз. Щитоподібна залоза. Прищитоподібні залози. Надниркові залози. Внутрішньосекреторна частина підшлункової залози. Гормональна функція статевих залоз. Вилочкова залоза (тимус).

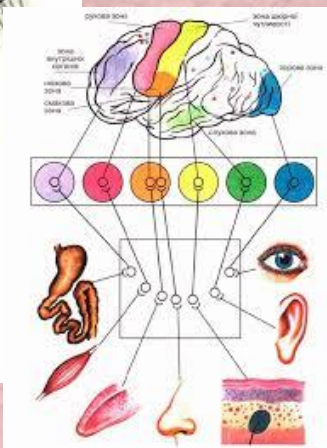
Шишкоподібне тіло (епіфіз). Функції і загальні принципи будови нервової системи.

Будова нервової тканини. Будова спинного мозку.

Будова відділів головного мозку.

Аналізатори зору, слуху, рівноваги, шкіри,

смаку та нюху.

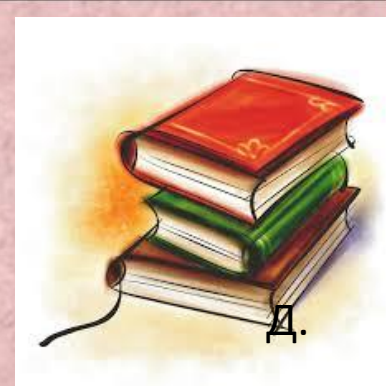
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

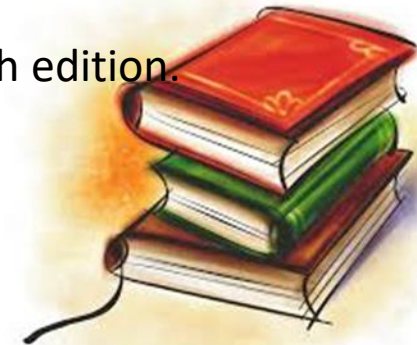
1. Анатомія людини : підручник / С. М. Білаш та ін. Київ : Медицина, 2023. 279 с.
2. Анатомія людини : у 3 т. / А. С. Головацький, В. Г. Черкасов, М. Р. Сапін, А. І. Парахін, О. І. Ковальчук; за ред. А. С. Головацького, В. Г. Черкасова. 9-е вид., доопрац. Вінниця : Нова книга, 2022. Т. 1. 368 с.
3. Анатомія людини : у 3 т. / А. С. Головацький, В. Г. Черкасов, М. Р. Сапін, А. І. Парахін, О.І. Ковальчук; за ред. В. Г. Черкасова, А. С. Головацького. Вид. 6-е доопрац. Вінниця : Нова книга, 2020. Т. 2. 456 с.
4. Анатомія людини : у 3 т. / А. С. Головацький, В. Г. Черкасов, М. Р. Сапін, А. І. Парахін; за ред. В. Г. Черкасова, А. С. Головацького. Вид. 6-е доопрац. Вінниця : Нова книга, 2020. Т. 3. 376 с.
5. Кравчук С. Ю., Черкасов В. Г. Анатомія людини. Вінниця : Нова книга, 2023. 640 с.

Додаткова література:

1. Анатомія людини / В. Г. Черкасов, Т. В. Хмара, Б. Г. Макар, В. Проняєв. Чернівці : Медун-т, 2012. 461 с.
2. Анатомія людини : у 3-х т. / за ред. В. Г. Ковешнікова. Луганськ : вид-во «Шико» ТОВ «Віртуальна реальність», 2005.
3. Анатомія людини у запитаннях та відповідях (опорно-руховий апарат) : у 2 т. / Федонюк Я. І., Сікора В. З., Козлов В. О., Білик Л. С., Микула Н. Х. та ін.; За ред. Я. І. Федонюка. Тернопіль : Укрмедкнига, 2002. Т. 1 : Запитання і відповіді з теоретичної частини. 2002. 811 с.
4. Аносов І. П., Хоматов В. Х., Станішевська Т. І. Анатомія людини у схемах. Київ : Вища школа, 2002. 191 с.
5. Бодян О. П. Анатомія людини. Лабораторний практикум / О. П. Бодян, А. М. Сьомко, О. М. Зарицький. Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка. Кам'янець-Подільський : ПП "Медобори-2006", 2010. 143 с.
6. Виноградов О. О. Анатомія людини: тестові завдання. Луганськ : ЛНУ ім. Т. Шевченка, 2013. 150 с.
7. Головацький А. С. Функціональна анатомія лімфатичної системи людини. Ужгород : Вид-во Ужгор. мед. ун-та, 2006. 59 с.
8. Коляденко Г. І. Анатомія людини. Київ : Либідь, 2014. 384 с.
9. Лісова М. А. Основи анатомії і фізіології людини. Харків : НТУ «ХПИ», 2008. 256 с.
10. 10. Майдіков Ю. Л., Корсун С. І., Рева О. М. Анатомія та фізіологія нервової системи людини. Київ : Геопрінт, 2010. 126 с.

11. Міжнародна анатомічна термінологія (латинські, українські, російські та англійські еквіваленти) /за ред. В. Г. Черкасова. Вінниця : Нова книга, 2010. 392 с.
12. Прийма О., Матис В. Анатомія людини. Основні судинно-нервові пучки кінцівок. Дрогобич : Вид-во Дрогобиц. держ. пед. ун-т ім. І. Франка, 2007. 31 с.
13. Ріст і розвиток людини / за ред. В. С. Тарасюка. Київ : Медицина, 2008. 400 с.
14. Сидоренко П. І., Бондаренко Г. О., Куц С. О. Анатомія та фізіологія людини. 5-е вид., випр. Київ : Медицина, 2015. 248 с.
15. Соботта. Атлас анатомії людини Т.1. Голова, шия, верхня кінцівка. Львів : ПП «Видавничий дім « Наутілус», 2009. 432 с.
16. Соботта. Атлас анатомії людини. Т. 2. Тулуб, внутрішні органи, нижня, кінцівка. Львів : ПП «Видавничий дім « Наутілус», 2009. 432 с.
17. Френк Неттер. Атлас анатомії людини. 4-е видання (українське-латинське). Львів : ПП «Видавничий дім «Наутілус», 2004. 597 с.
18. Шапаренко П. П., Смольський Л. П. Анатомія людини : в 2-х т. Київ : Здоров'я, 2003.
19. Gray's Anatomy / editor-in-chief Susan Standring PhD DSc. 39th edition. Philadelphia : Churchill Livingstone, 2008. 2504 p.

Інформаційні ресурси:

1. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. URL : <http://www.nbuv.gov.ua/>
2. Комплексний інформаційно–бібліографічний сервіс Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. URL : irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/cgiirbis_64.exe..
3. Українська бібліотечна асоціація : список бібліотечних блогів. URL : <http://ula.org.ua/bibliomist/resursi/bibliotechni-blogi>
4. Аналізатори людини. URL : https://allref.com.ua/uk/skachaty/Analizatori_lyudini
5. Будова людини – анатомія внутрішніх органів. URL : <https://naukozavr.info/anatomiya/budova-lyudyny/>
6. Внутрішні органи людини. URL : <https://medicsukr.ru/zdorov-ja/707-vnutrishni-organi-ljudini-shema-roztashuvannja-v.html>
7. Внутрішні органи людини: будова і розміщення. URL : <https://howtoukr.ru/zdorov-ja/22791-vnutrishni-organi-ljudini-budova-i-rozmishhennja.html>
8. Ендокринна система – анатом / Anatomist. URL : <https://anatom.ua/basis/pdf/l-13/>
9. Нервова система. URL : <https://ru.osvita.ua/vnz/reports/biolog/27121/>
10. Сплахнологія – анатом / Anatomist. URL : <https://anatom.ua/basis/pdf/l-6/>
11. 10 найцікавіших відеолекцій та лекторіїв з анатомії. URL : <https://osvitanova.com.ua/posts/2574-10-naitsikavishykh-videolektsii-ta-lektoriiv-z-anatomii>
12. Травна система. URL : <http://anatom.ua/basis/text/all/digestorium/>

ДЯКУЮ ЗА УВАГУ!

